

İLAHİYAT/İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTELERİNDE KUR'ÂN OKUMA VE TECVİD DERSLERİ EĞİTİM- ÖĞRETİMİYLE İLGİLİ TESPİTLER, TEKLİFLER (ÇAKÜ İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ)

THE FINDINGS AND PROPOSALS
REGARDING THE EDUCATION AND
TEACHING OF THE QUR'AN AND
TAJWEED COURSES IN UNIVERSITIES:
THE CASE OF THE FACULTY OF ISLAMIC
SCIENCES AT ÇAKU

Geliş Tarihi: 09.11.2022 Kabul Tarihi: 09.03.2023

✉ ABDULHEKİM AĞIRBAŞ

DR. ÖĞR. ÜYESİ

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ

orcid.org/0000-0003-3420-6747

ahakimag@hotmail.com

ÖZ

Kur'ân eğitim-öğretimi, Cebrâil (a.s.) ile Hz. Peygamber arasında arz ve semâ' usûlleriyle başlayıp Hz. Muhammed (s.a.s.) ile sahâbe arasında sürdürülmüş, onlardan da tâbîn, kıraât imamları olmak üzere sahih senedle günümüze kadar kesintisiz bir şekilde devam etmiştir. Günümüzde Türkiye'de Kur'ân eğitim-öğretimi; cami, Kur'ân kursları, imam hatip ortaokul ve liseleri ile İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinde yürütülmektedir. Araştırmamızda genelde İlahiyat/İslami İlimler fakülteleri özelde ise Çankırı Karatekin Üniversitesi (ÇAKÜ) İslami İlimler Fakültesindeki Kur'ân Okuma ve Tecvid derslerinin öğretimi esas alınmaktadır. Çalışmamızın amacı, fakültelerde yüzyüze, ezber okuma ve tecvid olmak üzere teori ile pratiği bir arada yürütülen "Kur'ân Okuma ve Tecvid" derslerinin işlenmesinde karşılaşılan problemlerin tespitini yapmak, bunların çözümüne yönelik önerilerde bulunmak ve bu alandaki çalışmalara katkı sağlamaktır. Araştırma sonucunda İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinde "Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Tecvid" derslerinin müfredat, ders mekânı, öğrenci ve öğretim elemanlarından kaynaklı problemler tespit edilmiştir. Tespit edilen bu sorunlara literatür taramasından ve alandaki tecrübelerimiz doğrultusunda çözüm önerileri sunulmaktadır. Genelleme yapılarak önerilerde bulunulmasının sebebi ise alan taramasında diğer fakültelerde de benzer problemlerin müşahede edilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân-ı Kerim, Kıraât, Tecvid, Eğitim-Öğretim, İlahiyat/İslami İlimler.

ABSTRACT

The education and training of the Qur'an has continued through sahih proofs, starting with the methods of arz and semâ' between angel Jibril and the Prophet Muhammad, and then his companions. Through them, it was transferred to the tâbîn and then to imams of recitation and it maintained up to present. Today, the education of Qur'an is offered in the mosques, Imam-Khatib Schools and Faculties of Divinity/Islamic Sciences. This research is based on teaching skills regarding how to give Qur'an and Tajweed courses both in the Faculties of Divinity/Islamic Sciences in Turkey and particularly in the Faculty of Islamic Sciences at Çankırı Karatekin University (ÇAKU). This study aims to determine the problems recognized during the teaching periods of the Qur'an and Tajweed's skills, taught in accordance with certain rules, regarding memorizing and Tajweed methods, to make suggestions to contribute to studies in this field. Therefore, several problems, arising not only from the curriculum, and students but also from instructors of the "Qur'an and Tajweed" courses were identified, and possible solutions are offered. The reason why general outcome was presented as suggestion is due to the fact that similar problems were recognized in other faculties during the survey.

Keywords: The Qur'an, Recitation, Tajweed, Education, Divinity/Islamic Sciences.

SUMMARY

Qur'anic education, which has continued with the methods of *ārz* and *semā'* up to present, is carried out in mosques, Qur'anic courses, Imam Khatib Secondary and High Schools and Faculties of Divinity/Islamic Sciences in Turkey. However, it may not be possible to say that this education gave outcomes as hoped. Faculties of Divinity/Islamic Sciences face with the same problems. In addition, the Qur'an is important that it is both practically and theoretically taught in eight semesters with at least two credits in the faculties at every semester. In this manner, this study is based on the problems, realized in Qur'anic Reading and Tajweed courses in these faculties in a general frames of Turkey but it is particularly examined in Faculty of Islamic Sciences at Çankırı Karatekin University (ÇAKU), numbering eight hundred students.

In our study, it is observed that the majority of the students, coming to the faculties could be characterized as students who do not know how to read the Qur'an at all or who have learned incorrectly in Summer Qur'an Courses and Imam-Khatib Schools. This situation causes some problems related to the education of Qur'anic Reading and Tajweed courses in the Faculties of Divinity/Islamic Sciences. It is seen that these problems are arised through the curriculum of the relevant course, the classrooms, students and instructors. In this study, certain proposals for dealing with those problems are presented after the determination of these problems encountered in the teaching of Qur'an Reading and Tajweed lessons.

The main cause of the curricular problem was the insufficient quality of the education that students receive in Summer Qur'an Courses and Imam-Khatib High Schools. Thus, the aim should be to give the students essential face-to-face reading and memorization skills by observing gradually pronunciation of the letters. In the preparation of the curriculum, the possible employment of graduates within MEB and DIB should be taken into consideration. Therefore, the curriculum should include the recitation of the Qur'an in a classroom environment, the performing of certain memorizations in a clear and errorless way. Moreover, the curriculum is supposed to cover the detailed explanation of tajweed and qiraat skills.

Another problem arises in crowded classes where men and women are gathered in the same environment in the Qur'an Reading and Tajweed classrooms. The course teaches both theory

and practice, and requires each student to read and memorize at least once a week. This requires to provide an average classroom with twenty participants and to separate male and female numbers. It is seen that students of different genders do not want to recite the Qur'an in the same environment due to religious reasons or that they are shy of reciting in presence of each other. In addition, teaching Qur'an lessons in separate classes motivates participation, and contributes to the efficiency and success.

It is essential that Qur'anic education is given by an expert teacher who has received training in tā'līm and tāshīh al-huruf. In this regard, the teaching staff responsible for the Qur'an Reading and Tajweed courses in these faculties should not only possess this knowledge but also be experienced, proficient in utilizing technology in their teaching, and knowledgeable about the psychology of their students. Furthermore, while staying within the context of the lesson, the instructor should be able to convey the divine message of the Qur'an to the students with the awareness that it is an integral part of the course. Above all, the instructor should have the pedagogical formation to be able to individually engage with each student when necessary, regardless of time constraints, and to teach this subject according to their personal abilities. They should also have the ability to establish evaluation criteria beforehand, inform students about these rules before the exam, and apply them fairly.

This study has been formed by taking advantages of use of both early and contemporary works. This literature review shows that the previous studies were in the form of addressing the existing problems which was faced in the period of the teaching of Qur'anic Reading and Tajweed courses in the faculties of some universities. Also many books or book chapters have been written on this subject. Thus these previous studies might be described as to be faculty-based studies or to be problem-oriented studies. In addition, it was recognized that survey and interview researches were taken placed in master's thesis studies and workshops. However, this study differs from other previous studies due to the fact that it examined the curriculum and syllabus of the Faculties of Divinity/Islamic Sciences in the Bologna systems. Moreover this research was prepared in the light of the data that shows the contribution of DIB/MEB personal competence in the employment of graduates so it is seen that this study presents a new curriculum program and applies different methods in practice.

GİRİŞ

Allah Teâlâ tarafından Cebrâil (a.s.) aracılığıyla Hz. Muhammed'e (s.a.s.) vahyedilen âyetlerin öğrenilmesi, öğretilmesi ve anlaşılması için ilk dönemden itibaren Hz. Peygamber, sahâbe, tabiîn ve sonraki nesiller tarafından yoğun bir gayret gösterilmiştir. Bu amaçla Allah Resûlü nazil olan âyetleri kendisine öğretildiği usûlde sahâbeye okumuş ve onlardan da dinlemiş; vahiy kâtipleri aracılığıyla da kaydettirmiştir. Ayrıca Kur'ân'ın ezberlenmesini teşvik etmek suretiyle vahyin hafızalara nakşedilmesini de gerçekleştirmiştir.

Tilâvetiyle ibadet olunan Kur'ân'ın eğitim-öğretimi ile muhafazası, Hz. Peygamber'in ilk andan itibaren önemle üzerinde durduğu konuların başında gelmektedir. Öyle ki Resûlullah'ın nazil olan âyetleri ezberlemek için telaşa kapılarak acele etmesi üzerine Yüce Allah: “*Onu (Kur'ân'ı) zihnine hemen almak amacıyla dilini kımıldatarak okumada aceleci davranma.*”¹ ve “*Sana vahyi tamamlamadan Kur'ân okumada aceleci davranma.*”² şeklindeki uyarılarda bulunmuştur. Bu doğrultuda her türlü hassasiyeti gösteren Hz. Peygamber de Kur'ân âyetlerini hemen öğrenmeye ve hıfz etmeye yönelik yoğun çaba sarf etmiştir. Hatta ilk dönemlerde sahâbenin Kur'ân âyetleriyle hadisleri karıştırma ihtimaline karşılık -âyetler ile hadis arasındaki lafız ve mana yönüyle ayırımı kavranıncaya kadarki dönemde- hadislerin yazılmasını yasaklamıştır.³ Ayrıca Resûlullah'ın, Yüce Allah'tan aldığı âyetleri hemen vahiy

¹ el-Kıyâme 75/16.

² Tâhâ 20/114.

³ Ebî Bekr Abdillâh b. Süleyman b. el-Eş'as İbn Ebî Davûd es-Sicistânî, *Kitâbü'l-Mesâhif*, thk. Muhibbiddîn Abdisebhân Vâiz (Beyrût: Dâru'l-Beşâri'l-İslamiyye, 1995), 1/148; Muhammed Abdulazîm Zerkânî, *Menâhilü'l-irfân fi ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Fevzâh Ahmed Zemereli (Beyrût: Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, 1995), 1/29.

kâtiplerine okuyup yazdırması ve ardından onlardan yazdıklarını okumalarını istemesi, hangi âyetin hangi sûrede nerede yer alacağını bildirmesi⁴ bu titizliğin en önemli göstergesidir. Vahiy kâtiplerinden Zeyd b. Sâbit (ö. 45/665): “Resûlullah’a gelen vahiyleri yazardım. Ona vahiy geldiğinde kendisi ateşlenerek inci tanesi gibi terlerdi. Hz. Peygamber’den vahyin bu hâli geçince, kürek kemiği ya da parçası (yazı malzemesi olduğu halde) ile onun yanına gider, o bana imlâ ettirir, ben de yazardım. Yazma işi esnasında Kur’ân’ın ağırlığından neredeyse ayağım kırılacak gibi olurdu. Bir daha yürüyemeyeceğimi zannedirdim. Yazma işini tamamladığımda bana *oku* der, ben de okurdum. Eğer bir eksiklik olursa onu düzeltir, ardından insanlara aktarırdım.” demektedir.⁵ Kur’ân âyetlerinin muhafazasında gösterilen bu hassasiyet öğretilmesinde de görülmektedir. Bu amaçla Allah Resûlü’nden Kur’ân öğrenme imkânı bulamayanlara bu alanda mahir olanları vazifelendirdiği de müşahede edilmektedir. Örneğin birinci Akabe görüşmelerine gelen Medine Müslümanlarına Kur’ân öğretmek ve dini tebliğ etmek üzere Mus’ab b. Umeyr’i (ö. 3/625) Medine’ye göndermiş, o da Es’ad b. Zürâre’nin (ö. 1/623) evinde ve diğer mekânlarda Kur’ân eğitim-öğretim görevini deruhte etmiştir.⁶

Resûlullah, kendisinden Kur’ân öğrenen sahâbeden bu alanda mahir olanlardan övgüyle bahsetmiş ve Kur’ân öğretmek üzere onlara görevler tevdi etmiştir.⁷ Ashâbı içerisinde Kur’ân kırâatiyle temâyüz etmiş ve Resûl-i Ekrem hayatta iken Kur’ân’ın tamamını hıfzederek ona arz eden Übey b. Kâ’b (ö. 33/654) için: “*Sizin en iyi Kur’ân okuyanız Übey’dir.*”⁸ şeklinde övgüyle bahsetmiştir. Übey b. Kâ’b, Resûlullah tarafından Medine’deki Müslümanlara ve buraya gelen yabancı heyetlere Mescid-i Nebvî’de Kur’ân öğretiminde görevlendirilmiş ve “seyyidü’l-kurrâ”

⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahih*, thk. Muhammed b. Züheyr Nâsır (Beyrût: Dâru Tavki’n-Necât, 2001), “Fezâilü’l-Kur’ân”, 4; Abdurrahman b. İsmâil b. İbrâhîm Ebû Şâme el-Makdisî, *el-Mürşidü’l-vecîz*, thk. Tayyar Altıkulaç (Beyrût: Dâru Sader, 1975), 33; Bedreddin Muhammed b. Abdullah Zerkeşî, *el-Burhân fî ulûmi’l-Kur’ân*, thk. Ebu’l-Fadl ed-Dimyâtî (Kahire: Dâru’l-Hadis, 2006), 1/170; Zerkânî, *Menâhilü’l-irfân*, 1/202, 203, 298, 299; İsmail Hakkı İzmirlî, *Tarih-i Kur’ân* (İstanbul: Böre Yayınevi, 1956), 9.

⁵ Nureddin Ali b. Bekr Heysemî, *Mecmaü’z-zevâid ve menbaü’l-fevâid* (Beyrût: Dâru’l-Kitâbü’l-Arabî, ts.), 1/152.

⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa’d b. Menî’ el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *Kitâbü Tabakâti’l-kebir*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü’l-Hancî, 2001), 1/187, 188.

⁷ Abdulazîz b. Süleymân İbrâhîm Müzeyyini, *Mebâhis fî ilmi’l-kirâat* (Riyad: Dâru Kunûz İşbilyâ, 2009), 21.

⁸ Ebû İsa Muhammed b. İsa Tirmizî, *el-Câmiu’s-sahih/es-Sünen*, thk. Beşşâr Ayyâd Ma’rûf (Beyrût: Daru’l-Ğarbi’l-İslâmî, 1998), “Menâkıb”, 33; Bünyamin Erul, “Übey b. Kâ’b”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/273.

olarak⁹ vafedilmiştir. Yine Hz. Peygamber, Kur’ân okuyuşlarıyla ön plana çıkmış sahâbeden Kur’ân öğrenilmesiyle ilgili olarak “*Kur’ân’ı şu dört kişiden öğreniniz: Übey b. Ka’b, Muâz b. Cebel (ö. 17/638), Abdullah b. Mes’ûd (ö. 32/653), Ebû Huzeyfe’nin mevlâsı Sâlim (ö. 12/633)*”¹⁰ tavsiyesinde bulunmuştur.¹¹ Burada adı zikredilen sahâbenin daha sonraki süreçte Kur’ân kırâatinin önde gelen muallimleri arasında yer aldığını müşahede etmekteyiz.¹²

Halifeler dönemiyle birlikte -Hz. Ömer’den (ö. 23/644) itibaren- İslâm coğrafyasının genişlemesiyle Kur’ân eğitim-öğretimi için kırâatleriyle ön plana çıkmış sahâbe başka bölgelerde görevlendirilmiştir. Bunlardan Übey b. Kâ’b ve Ebû’l-Derdâ (ö. 32/652) Şam’a, Ebû Musa el-Eş’arî (ö. 42/652-63) Basra’ya, Abdullah b. Mes’ûd Kûfe’ye gönderilmiş ve onlar da Hz. Peygamber’den almış oldukları kırâatı o bölgedeki Müslümanlara öğretmişlerdir.¹³ Daha sonraki dönemlerde Kur’ân eğitim-öğretimi onlardan kırâat imam ve râvilerine, silsile hâlinde bu alanda mâhir hocalar tarafından da günümüze kadar intikal ettirilerek sürdürülmüştür.

Tarihî süreç içerisinde Kur’ân’ı Kerim’in eğitim-öğretimi, fem-i muhsin olan -alanında uzman- kişilerden harflerin-mahreç ve sıfatları ile tecvid kurallarına göre öğrenilmesi gerektiği vurgulanmıştır.¹⁴ İbn Mücâhid’in (ö. 324/935) *Kitâbü’s-Seb’a*’da kırâatin, sonrakilerin öncekilerden aldığı şekliyle sürdürülmesi gerektiği hususunda senedleriyle zikrettiği nakiller de bu duruma dikkat çekilmektedir.¹⁵ Diğer taraftan manasının anlaşılacak

⁹ Buhârî, “Fezâilü’s-Sahâbe”, 31; Erul, “Übey b. Kâ’b”, 42/273.

¹⁰ Buhârî, “Fezâilü’l-Kur’ân”, 8; Ebû’l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr Süyûtî, *el-İtkân fi ulûmî’l-Kur’ân*, thk. Şuayb el-Arnaûd (Dımeşk: Müessesetü’r-Risâle Nâşirûn, 2008), 1/155.

¹¹ Bu sayı, Buhârî’nin farklı varyantlarında yediye çıkmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk. “Buhârî’nin *Sahîh*’inin farklı yerlerinde bulunan rivâyetlere göre bu mevzuda dört sayısı dikkat çeker. Ancak söz konusu rivâyetler Buhârî’de dağınık bir şekilde olup isimler peş peşe sıralanmamıştır. Bu çerçevede her rivâyette ortak isimler olmakla birlikte farklı kurrâ yer alır. Dolayısıyla Hz. Peygamber’in zikrettiği isimler üç rivâyette mükerrerleriyle birlikte yedidir. Bu isimleri toplu hâlde sayacak olursak liste şöyledir: “İbn Mes’ûd, Ebû Huzeyfe’nin mevlâsı Sâlim, Übey b. Ka’b, Muâz b. Cebel, Ebû’l-Derdâ, Zeyd b. Sâbit ve Ebû Zeyd” Yaşar Akaslan, “Kur’ân’ın Cem’i Meselesine Süyûtî Vechesinden Bir Bakış”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48 (Haziran 2020), 152.

¹² Abdulhekim Ağırbaş, *Kırâat Eğitim-Öğretim Geleneği ve Günümüzdeki Uygulamalar (Türkiye-Suudi Arabistan-Mısır Örneği)* (Ankara: TDV Yayın Matbaacılık, 2022), 48.

¹³ Zerkânî, *Menâhilü’l-irfân*, 1/210; İsmail Karaçam, *Kur’ân-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kâideleri* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2007), 53.

¹⁴ Mehmet Ali Sarı, *Kur’ân-ı Kerim’i Güzel Okuma Tekniği ve Kuralları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 2011), 33.

¹⁵ Bk. Ebû Bekr Ahmed b. Mûsâ b. el-Abbâs İbn Mücâhid et-Temimî, *Kitâbü’s-Seb’a fi’l-kırâat*, thk. Şevki Dayf (Kahire: Dârü’l-Meârif, 1980), 49-52.

yaşama geçirilmesi ve Müslümanların dünya ve âhret hayatlarının temini amacıyla çaba gösterilmesi hususunda her türlü gayretin sarf edilmesi istenmiştir. Bu doğrultudaki çalışmaların kesintisiz şekilde devam etmesinde Resûlullah'ın Kur'ân okuyan, ezberleyen ve okutanlar için övgülerinin ve teşvik edici tavsiyelerinin önemli rolü vardır. Hz. Peygamber'in Kur'ân öğrenen ve öğretenler için: “*Sizin en hayırlınız Kur'ân'ı öğrenen ve öğreteninizdir.*”¹⁶ ile onu ezberleyenlere kıyamet gününde: “*Oku ve yüksel. Aynı dünyada iken okuduğun gibi. Zira senin derecen, okuduğun son âyetin mertebesidir.*”¹⁷ şeklindeki müjdeleyici sözleri Kur'ân kıraatına ve eğitimine gösterilen hassasiyette etkili olmuştur.

Kur'ân eğitim-öğretimi; evler ve camilerde başlayıp daha sonra kurumsallaşarak mekteb, küttâb, dârülhuffaz, dârülkurrâ gibi mekânlarda¹⁸ fem-i muhsin hocalar tarafından günümüze kadar intikal ettirilmiştir.¹⁹ Türkiye’de ise 3 Mart 1924 tarihinde 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreseler kapatılmış,²⁰ ayrıca aynı tarih 429 sayılı kanun ile Şer’iyye ve Evkaf vekâleti kaldırılmış ve yerine Diyanet İşleri Reisliği kurulmuştur.²¹ Diyanet İşleri Reisliği ile din işlerinin uygulama işlemlerinin yürütülmesi amaçlanmıştır. Medreselerin işlevini daha bilimsel tarzda yürütmek üzere de İmam ve Hatip Mektepleri, ayrıca Dârülfünun çatısı altında İlahiyat Fakültesi açılmıştır.²² İlahiyat, daha sonra İslami İlimler ismiyle açılan fakültelerde diğer derslerin yanı sıra dinimizin asıl kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm, müfredat içerisinde her dönem zorunlu olarak okutulan bir ders olarak yer almaktadır.²³

¹⁶ Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaûd (Beyrût: Dârü Risâleti'l-Âlemiyye, 2008), “Mukaddime” 16; Buhârî, “Fezâilü'l-Kur'ân”, 1.

¹⁷ Buhârî, “Fezâilü'l-Kur'ân”, 7; Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaûd - Adil Mürşid (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2000), 11/405.

¹⁸ Mustafa Çağrı, “Kur'ân Kursu”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/423, 424; Cahit Baltacı, *Türk Eğitim Sisteminde Kur'ân Kurslarının Yeri, Kur'ân Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000), 16; Zeki Salih Zengin, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Kur'ân Kurslarının Kurulması ve Gelişimi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2011), 2, 3.

¹⁹ Abdurrahman Çetin, *Kur'an Okuma Esasları* (Bursa: Emin Yayınları, 2013), 41.

²⁰ Tevhidi Tedrisat Kanunu, Resmi Gazete 63 (Resmi Gazete 63), 430 (06 Mart 1340), md. 1, 2, 3.

²¹ Şeriye ve Evkaf ve Erkân Harbiye-i Umumiye Vekâletlerinin İlgasına Dair Kanun, TBMM Kanunlar (TBMM Kanunlar), 429 (03 Mart 1340), md. 1, 2.

²² Zengin, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Kur'ân Kurslarının Kurulması ve Gelişimi”, 4-5.

²³ Bk. YÖK Genel Kurulunun 03.09.2010 tarih ve 032380 sayılı kararı; Abdullah Benli, “İlahiyat Fakültelerinde Yürütülen Kur'an Okuma ve Tecvid Dersleri İçin Bir Program Önerisi”, *Bilimnâme* 28 (2015), 126; Fatma Asiye Şenat, “İlahiyat Fakültesi

Ülkemizde son yıllarda İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinin ve öğrencilerin sayılarında büyük artış gözlemlenmektedir.²⁴ Ancak bu artışla doğru orantılı olarak söz konusu fakültelerdeki Kur’ân Okuma ve Tecvid derslerinin verim ve kalitesinde de aynı yükselişten bahsetmek mümkün değildir. Bunun nedenini ise müfredat, öğrenci, ders mekânı, öğretim elemanlarından kaynaklı problemler oluşturmaktadır. Çalışmamızda bu dersin eğitim-öğretimiyle ilgili söz konusu problemlerine çözüm sunmak ve eğitimin niteliğinde artış sağlamak amacıyla belirlenen hususlarda tespitler yapılarak tekliflerde bulunmaktadır.

Literatür taramasında, bazı fakültelerdeki Kur’ân Okuma ve Tecvid derslerini ele alan araştırmaların olduğu müşahade edilmektedir. Bu çalışmalar arasında makale, kitap bölümleri²⁵ ve yüksek lisans tezi²⁶ yer almaktadır. Ancak Adem Güneş’in çalışmasında görüleceği üzere Kur’ân-ı Kerîm öğretimi alanında yazılan makalelerin sayısında sınırlılık gözlemlenmektedir.²⁷ Araştırmamız, Çankırı Karatekin Üniversitesi (ÇAKÜ) İslami İlimler Fakültesi özelinde yapılan bir çalışma olması yönüyle diğer çalışmalardan farklılık arz etmektedir. Kur’ân eğitim-öğretiminde karşılaşılan problemler ile yüzüne okuma, ezber dinleme,

Öğrencilerinin Kur’ân Okuma ve Tecvid Derslerinin İşlenişine İlgili Kanaatleri Üzerine Bir Araştırma”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (31 Aralık 2016), 216.

²⁴ 2022 yılı itibariyle devlet ve vakıf üniversiteleri dâhil olmak üzere toplamı 112 olup, lisans düzeyinde 113.965 kayıtlı öğrenci bulunmaktadır. Bk. YÖK, *Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi* (04 Ocak 2023)

²⁵ Bk. Yusuf Alemdar, “İlahiyat Fakültelerinde Kur’ân Dersleri İle İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri”, *Cumhuriyet İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (2008), 177-212; Mehmet Mahfuz Ata, “Kur’ân Öğretim Yöntem ve Teknikleri Problem ve Çözüm Yolları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2013), 167-189; Abdullah Benli, “İlahiyat Fakültelerinde Yürütülen Kur’ân Okuma ve Tecvid Dersleri İçin Bir Program Önerisi”, *Bilimnâme* 28 (2015), 125-165; Şuayip Karataş, “Kur’ân Dersinin Temel Problemleri ve Çözüm Önerileri: Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği”, *Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (Akademik ve Sosyal Yönleriyle)*, ed. Fikret Karaman (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2019), 129-147; Ahmet Gökdemir, “Kur’ân Okuma ve Tecvid Derslerinde Karşılaşılan Problemler (Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)”, *İlahiyat Fakültelerinde Kur’ân Eğitim ve Öğretimi (Sorunlar-Çözümler-Yöntemler)*, ed. Ahmet Gökdemir (İstanbul: Ravza Yayınları, 2019), 17-41; Recep Koyuncu, “İdeal Kur’ân Öğretimi: Sorunlar ve Çözüm Önerilerine İlişkin Bir İnceleme”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49 (2020), 291-324; Ahmet Gökdemir, “İlahiyat Fakültelerindeki Kur’ân Okuma ve Tecvid Dersleri İçin Bazı Teklifler”, *Türkiye’de Kur’ân ve Kıraat Eğitimi*, ed. Ahmet Gökdemir (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2021), 9-24.

²⁶ Zeliha Kara, *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur’ân Öğretimiyle İlgili Görüşleri* (Tokat: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

²⁷ Adem Güneş, “Türkiye’de İlahiyat Fakülteleri Tarafından Yayınlanan Dergilerde Yer Alan Din Eğitimi Konulu Makaleler Üzerine Bir Analiz”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/3 (15 Aralık 2018), 1550-1555.

tecvid öğrenimi gibi hususlarda sıraladığımız çözüm önerileri şeklindeki alt başlıklardan oluşan çalışmayla alana katkı sağlamayı amaçlamaktayız. Bu doğrultuda yapılan araştırma, ilk dönem ve günümüz eserlerinden istifade edilerek hazırlanmıştır.

1. Kur'ân Eğitim-Öğretiminde Yaşanan Problemler

Günümüze kadar kesintisiz bir şekilde intikal eden Kur'ân eğitim-öğretiminde hocanın okuyuşu, öğreticiliği önemlidir. Aynı şekilde öğrencinin hocasının okuduklarını dikkatli bir şekilde dinleyerek harflerin mahreç ve sıfatlarına riayet ederek öğrendiği Kur'ân'ı yüzüne ve ezber okuyuşuyla ona dinletmesi de önem arz etmektedir.²⁸ Bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda günümüzde İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinde müfredattan, öğrenciden, ders mekânından ve öğretim elemanından kaynaklanan problemler yaşanmaktadır.

1.1. Müfredattan Kaynaklanan Problemler

İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinde Kur'ân Okuma ve Tecvid derslerinde ortak bir müfredattan söz edilemeyeceği gibi bazen aynı fakülte'deki ders hocaları arasında da ders işlenişi ve müfredatta da birlikteliğin bulunmadığı gözlemlenmektedir. Bazı öğretim elemanları yüzüne okumayı, ezber okuma dersine nazaran daha çok önemsemektedir. Bazıları da yüzüne okumadan ziyade ezber okumaya daha çok önem vermektedir. Yine öğretim elemanlarının bazıları tecvid konularında teoriği ve pratiği önemserken bazıları sadece pratiği esas almaktadır. Bu durum fakülteler arasında ve hatta aynı fakülte'deki eğitim-öğretim açısından problem oluşturmaktadır. Elbette öğretim elemanlarının ders işleme serbestiyeti olmalıdır. Bununla birlikte en azından aynı fakülte'deki hocalar dersin işlenmesi konusunda mutabık kalabilmelidir.²⁹ Bahse konu problem, öğrencilerin üniversiteye gelmeden önce Kur'ân eğitimiyle ilk tanıştıkları yaz Kur'ân kursları, imam hatip ortaokul ile liselerinde aldıkları eğitim ve bunun müfredatından kaynaklanmaktadır. Yaz Kur'ân kursları ise daha çok Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) tarafından düzenlenmektedir.

DİB'e bağlı camilerde ve Kur'ân kurslarında Kur'ân öğretim faaliyeti gerçekleştirilmektedir. DİB tarafından açılan Kur'ân kurslarında: "Tecvid kaidelerine göre tashih-i hurûf ve talimli bir şekilde Kur'ân-ı Kerîm'i usûlüne göre yüzünden okumayı öğretmek, bazı duâ, âyet ve sûreleri ezberletmek ve manalarını öğretmek, hafızlık yaptırmak" gibi faaliyetler

²⁸ Yaşar Akaslan, "İlahiyat Lisans Tamamlama (İlitam) Programlarında Kur'ân-ı Kerîm Dersleri (Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)", *İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Eğitim ve Öğretimi (Sorunlar-Çözümler-Yöntemler)*, ed. Ahmet Gökdemir (İstanbul: Ravza Yayınları, 2019), 58-59.

²⁹ Gökdemir, "İlahiyat Fakültelerindeki Kur'an Okuma ve Tecvid Dersleri İçin Bazı Teklifler", 13.

yürütülmektedir.³⁰ Yaz Kur’ân kurslarında ise örgün öğretim öğrencilerine yaklaşık iki aylık bir süre boyunca haftanın beş günü üç saat Kur’ân-ı Kerim ve dinî bilgiler eğitimi verilmektedir.³¹ Programın içeriğine bakıldığında öğrencilerde daha çok dinî duygu temelini oluşturmak ve harfler ile Kur’ân-ı Kerim’den yüzüne okuma, bazı duâ ve sûreleri ibtidaî düzeyde öğretmenin amaçlandığını görmekteyiz. Bu kurslara katılan öğrencilerin yaş, sınıf ve hazırbulunuşluk seviyelerinin de birbirinden farklı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, buradaki eğitimden iyi bir Kur’ân temelini gerçekleştirmesini beklemek gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır.

Öğrencilere Kur’ân öğretiminin verildiği bir diğer kurum, imam hatip ortaokulları ile liseleridir. İmam hatip ortaokullarının beşinci, liselerinin ise dokuzuncu sınıfına başlayan öğrencilerin hiç Kur’ân bilmediği düşünülerek Elif-Bâ’dan harf öğretimiyle başlanmaktadır. Daha sonraki sınıflarda da bu okuyuşlarla Kur’ân-ı Kerim yüzüne tilâvet edilmekte ve bazı ezberler yapılmaktadır. Son sınıfta ise öğrencilerin üniversite sınavına hazırlanmasından dolayı bu eğitim de yeterince gerçekleştirilememektedir.³² İmam hatip okulu öğretmenleriyle ilgili olarak Kılıç’ın yaptığı çalışmada, bu okullarda vazife yapan Kur’ân-ı Kerim dersi öğretmenlerinin de bu eğitimden memnun olmadıkları görülmektedir.³³ Bu şekilde alınan Kur’ân eğitimi ile üniversitelerin ilgili fakültelerine yerleşen öğrencilerden Kur’ân Okuma ve Tecvid derslerinden de çok iyi bir performans beklenmemelidir.

İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinden mezun olan öğrencilerin MEB’de din kültürü ve ahlak bilgisi ile meslek dersleri öğretmeni, DİB’de imam, müezzin, Kur’ân kursu öğreticisi, vaiz, müftü olacakları göz önünde bulundurulduğunda söz konusu fakülte müfredatının buna göre planlanması beklenir.³⁴

1.1.1. Yüzüne Müfredatından Kaynaklanan Problemler

Son yıllarda Kur’ân Okuma ve Tecvid derslerinin yüzüne okuma müfredatında, bu fakülteleri tercih eden öğrencilerden Kur’ân okumayı

³⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’ân Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği (DİB Kur’ân Kursları Yönetmeliği), *Resmî Gazete* 28257 (07 Nisan 2012), md. 13.

³¹ Bk. DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Yaz Kur’ân Kursları Öğretim Programı* (Ankara: DİB Yayınları, 2018).

³² Kadir Taşpınar, “Kur’ân-ı Kerim Okuma ve Tecvid Dersi Müfredatının Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisine Dair Bir Değerlendirme (RTEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği)”, *İlahiyat Fakültelerinde Kur’ân Eğitim ve Öğretimi (Sorunlar-Çözümler-Yöntemler)*, ed. Ahmet Gökdemir (İstanbul: Ravza Yayınları, 2019), 105.

³³ Mustafa Kılıç, “İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur’ân Eğitimi Üzerine Bir Araştırma”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (Aralık 2014), 90-91.

³⁴ Benli, “İlahiyat Fakültelerinde Yürütülen Kur’ân Okuma ve Tecvid Dersleri İçin Bir Program Önerisi”, 127, 133.

hiç bilmeyenler ile okuyuşu çok zayıf olanların azımsanamayacak sayıda olduğu; ancak bu durumun üniversitelerin Bologna sistemlerinde yer alan programlarında yeterince dikkate alınmadığı gözlemlenebilmektedir. Müfredatların çoğu, imam hatip liselerinden mezun ve genel itibariyle belirli bir seviyede olan öğrencilere göre hazırlandığı müşahede edilmektedir. Birinci dönemde birkaç cüz yüzüne okuma ve neredeyse söz konusu liselerdeki ezber müfredatın tekrarını kapsayan bir ezberi, bu seviyedeki öğrencilerden harflerin mahreç ve sıfatlarına göre sahih bir okuyuşla okumalarını beklemek realite ile pek uyuşmayacaktır. Bu amaçla iyi bir harf talimi ile sağlam bir temel üzere mahreç, sıfat, med, tecvid kurallarına uygun Kur'ân tilâveti müfredat programı -diğer derslerle uyumlu bir şekilde- düzenlenmelidir.

1.1.2. Ezber Müfredatından Kaynaklanan Problemler

Kur'ân-ı Kerim'in yüzüne okunmasıyla ilgili yukarıda bahsedilen sorunlar, ezber uygulamasında da görülmektedir. Ayrıca hatalı okuyuşu olan öğrenciden düzgün bir ezber yapması beklenemez. Bir diğer sorun, daha önce hatalı ezberlerin tashih edilmesinde yaşanan durumdur. Sınıf ortalamasının kalabalık olması, özellikle iki kredili derslerde yüzüne okuma ve tecvid dersleri ile birlikte süre yetersizliği problemi yaşanmasına neden olmaktadır. Bazı hocalar, ezberleri baştan sona kadar dinlemeksizin aradan sondajlama yapmak suretiyle bu sorunu çözmeye çalışmaktadır. Ancak asıl olan her bir öğrencinin ezberinin ayrı ayrı dinlenerek hatasının Mushafa işlenmesi ve hocanın da kendi defterine/çizelgesine not almasıdır.

1.1.3. Tecvid Müfredatından Kaynaklanan Problemler

Sahih bir Kur'ân tilâveti için öğrencilerden, tecvid kurallarını önce teoriğiyle iyice kavramaları, ardından hatasız bir şekilde uygulama yapabilmeleri beklenir. Ancak söz konusu fakültele gelen öğrencilerin bir kısmı hiç tecvid bilmemekte, bir kısmı bazı uygulamaları bilmekte, bazıısı ise pratiğini biraz yapıp teori kısmını hiç bilmemektedir.³⁵ Bu öğrencilerin ileride öğretici olarak öğrenci yetiştirecekleri göz önünde bulundurularak, din alanında en üst eğitimin verildiği bu fakültelerden mezun olurken Arapça ve Türkçe tanımlarıyla birlikte teoriği ve pratiği ile hatasız bir şekilde tecvid bilgisine sahip Kur'ân tilâvetini yapabilecek şekilde mezun olması hedeflenmelidir.

1.2. Öğrenciden Kaynaklanan Problemler

Fakültelerin Kur'ân Okuma ve Tecvid dersinde öğrenciden kaynaklı en önemli problemler; öğrencilerin hazırbulunuşluğu, bu dersle ilgili ön yargılı olmaları ve yerine getirmeleri gereken sorumluluğu yeterince kavrayamamalarıdır.

³⁵ Kara, *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur'an Öğretimiyle İlgili Görüşleri*, 67.

1.2.1. Derse Hazırbulunuşluk

İlahiyat/İslami İlimler fakültelerine, imam hatip lisesi ve diğer liselerden öğrenciler gelmektedir.³⁶ Diğer liselerden gelen öğrencilerin bir kısmı Kur’ân okumayı hiç bilmemektedir. Bir kısmı ise yaz Kur’ân kursunda kısa süreli aldığı eğitimle Kur’ân okumaktadır. İmam hatip liselerinden gelen öğrencilerin de büyük bir çoğunluğunun seviyesi diğerlerinden pek farklı değildir. Bazısı Latince metinden Kur’ân okur gibi tilâvet etmeye çalışmaktadır. Harflerin mahreç ve sıfatlarına, tecvid kurallarına riayet ederek okuyabilenlerin sayısı ise genellikle çok azdır. Bu yetersizlik daha çok söz konusu okullarda Kur’ân-ı Kerîm derslerinde bir nebze yüzüne okuyabilme ve bir nebze ezberlerin okunmasının yeterli görülmesinden kaynaklanmaktadır.

İlahiyat/İslami İlimler fakültelerini tercih eden öğrencilerin, teori ve pratiği ile tecvid kaidelerine uygun bir şekilde harflerin mahreç, sıfatlarına riayet ederek Kur’ân-ı Kerîm’i belirli bir düzeyde yüzünden okumaları ve müfredattaki ezberlerin birçoğunu tamamlamış olarak gelmeleri beklenir. Ancak sınıflarda karşılaşılan tablo, beklenen seviyedeki öğrencilerden oluşmamaktadır. Bu nedenle hiç bilmeyenlere Elif-Bâ öğretimi, hatalı ve eksik öğrenenlerin bu okuyuşlarının tashih edilmesi, orta düzeyde Kur’ân okuyabilen öğrencilerin de bunlarla aynı ortamda bulunma durumunda kalması problemin temelini oluşturmaktadır.

1.2.2. Önyargı ve Sorumluluk/Sorumsuzluk

İlahiyat/İslami İlimler fakültelerine devam eden öğrencilerin bir kısmı Kur’ân Okuma ve Tecvid dersini mezun olduktan sonra DİB çatısı altında görev almayı düşünmediği için gereksiz görmektedir. MEB’de görev alması hâlinde Kur’ân dersindeki donanımına fazlaca bir ihtiyaç olmayacağını düşünmektedir. Öğrencilerin bir kısmı da Arapça ve Kur’ân derslerinin zor olduğu ön yargısıyla hareket etmektedir. Bu durum, öğrencilerin ilgili derse istekli ve sürekli katılımını engelleyerek Kur’ân öğretiminde problem oluşturmaktadır.

DİB’de din hizmetleri alanında görev yapacak adayların veya MEB’de din kültürü ya da meslek dersleri öğretmeni olacak bu fakülte mezunlarının³⁷ İslâm dininin temel kaynağı Kur’ân-ı Kerîm’i okuma ve okutma görevlerini deruhte edecekleri göz ardı edilmemelidir. Yine

³⁶ Ayhan Öz, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kurumsal Aidiyet Düzeyi (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Örneği)”, *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (Güz 2014), 58-59; Arife Ünal Süngü, “Öğrencilerin İlahiyat Fakültesini Tercih Nedenleri (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)”, *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1 (2022), 40.

³⁷ İbrahim Turan, “Türkiye’de İlahiyat Eğitimi: İstihdam Alanı-Program İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2017), 69-70; Zeki Salih Zengin, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türkiye’de Yüksek

bu fakülteleri seçen öğrencilerden bir kısmının bazı branşlara nazaran daha kolay atanmak amacıyla buraları tercih etmeleri,³⁸ onların yeterli donanımda mezun olmamaları için bir gerekçe olmamalıdır. Öğretmenlik alanında yapılan sınavların hem yazılı hem de mülakatlarında Kur'ân Okuma ve Tecvid dersi sorularına daha fazla yer verilmelidir. Bütün bunlarla birlikte her şeyden önce ilgili fakülte öğrencilerinin bir Müslüman olarak kendi ibadetlerini yerine getirebilecek düzeyde Kur'ân tilâvetini gerçekleştirmelerinin gerekliliği vurgulanmalıdır. Bu konuda öğrencilerin ön yargıları giderilerek milli ve manevi sorumlulukları kendilerine hatırlatılmalıdır.

1.3. Ders Mekânından Kaynaklanan Problemler

İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinde son yıllarda öğrenci sayılarında artış gözlenmektedir. Bu artışın nedenleri arasında söz konusu fakülteden mezun olanların diğer bölümlere nazaran DİB ve MEB'e yönelik atamalarının bir nebze daha fazla olmasıdır.³⁹ Bu durum, bazı sınıflarda mevcudun doksan kişiyi bulmasına sebebiyet vermektedir.⁴⁰ Hâlbuki söz konusu fakültelerin Kur'ân derslerinde öğrenci mevcudunun yaklaşık yirmi kişi civarında olması esastır. Zira dönem boyunca bu dersler, teori ve pratiği ile birlikte her bir öğrencinin yüzüne ve ezber okuması ile gerçekleştirilmektedir. Ayrıca karşıt cinsteki öğrencilerin birbirinden çekinmeleri ve dinî gerekçelerle aynı ortamda okumak istememeleri, kız ve erkekler için ayrı şubeler oluşturulması ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Günümüzde birçok fakültede kız ve erkek öğrencilere göre şubeler ayrılarak bu ders daha verimli bir şekilde işlenmektedir. Bütün bunlar, sınıf mevcudunun az olduğu çok sayıda dersliğin temin edilmesi ile birçok öğretim elemanının istihdamının sağlanması hâlinde bu dersin verimli bir şekilde işlenmesini mümkün kılmaktadır. Fakat birçok fakültede yeterli derslik ve öğretim elemanı bulunmamaktadır.

Yukarıda belirtilen soruna çözüm bulmak amacıyla DİB bünyesinde açılan/açılacak Kur'ân kurslarına öğrenciler yönlendirilmelidir. DİB çeşitli sebeplerden dolayı Kur'ân kurslarına gidemeyen ya da bu hizmetlerden yararlanamayan vatandaşlar için uygun yerlerde müftülüklerce Kur'ân

Din Eğitiminin Gelişimi”, *Din Hizmetleri ve Din Eğitiminde Türkiye Tecrübesi* (İzmir: DİB Yayınları, 2020), 233.

³⁸ Öz, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kurumsal Aidiet Düzeyi (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Örneği)”, 60.

³⁹ Süngü, “Öğrencilerin İlahiyat Fakültesini Tercih Nedenleri (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)”, 43-46.

⁴⁰ Gökdemir, “Kur'ân Okuma ve Tecvid Derslerinde Karşılaşılan Problemler (Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)”, 22; Gökdemir, “İlahiyat Fakültelerindeki Kur'an Okuma ve Tecvid Dersleri İçin Bazı Teklifler”, 11.

eğitim-öğretim kursu düzenleyebilmektedir.⁴¹ Kur'ân kurslarındaki ortalama sınıf mevcudu -ilgili yönetmeliğe göre- yüzüne sınıflarında on iki, hafızlık sınıflarında sekiz öğrenciden oluştuğu için her bir öğrenciyle ayrı ayrı ilgilenilmesi kolay olmaktadır. Böylece Kur'ân öğrenme süreci daha hızlı ve verimli olabilmektedir.

Ders işlenen mekânla ilgili diğer bir sorun ise bu derslerde aynı zamanda toplu okumalar yapıldığı için sesin bitişik sınıflarda yapılan derslerde rahatsızlığa sebebiyet vermesidir. Müstakil fakülte binasının olmadığı yerlerde ise, alt ve üst katlarda farklı fakültelerden ders yapan öğretim elemanları ile öğrencilerinden zaman zaman Kur'ân derslerindeki toplu okumalardan kaynaklı rahatsızlıkların oluştuğuna dair serzenişlerden de bahsedilebilir. İlahiyat ve İslami İlimler fakülteleri, imkânlar ölçüsünde müstakil binalarda eğitim-öğretime devam edebilmesi hâlinde bu sorun da çözülmüş olacaktır.

1.4. Öğretim Elemanlarından Kaynaklanan Problemler

Sınıf mevcudunun fazla olmasına karşılık öğretim elemanı sayısının yetersiz oluşu bu fakültelerin en büyük sorunlarından biridir. Son yıllarda İlahiyat/İslami İlimler fakültelerini tercih eden öğrencilerin sayısında artış olmasına karşın bazı fakültedeki öğrencilerin niteliklerinde düşüş olması daha fazla öğretim elemanına ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır. Zira sınıfta Kur'ân okumayı hiç bilmeyen ya da okuyuşu çok zayıf olan öğrenci sayısı sınıf mevcudunun yadsınamaz bir kısmını oluşturmaktadır.

Fakültelerde Kur'ân Okuma ve Tecvid dersleriyle ilgili bir diğer problem öğretim elemanı niteliğidir. Bazı fakültelerde alanın dışındaki hocalar bu dersi vermektedir.⁴² Hâlbuki Kur'ân eğitim-öğretimi, teori ve pratiği ile yapılan bir eğitim olması yönüyle öğretim elemanları bir taraftan nazariyat bilgisine sahip olmalı, diğer taraftan da talim ve tashih-i hurûfa vakıf iyi bir okuyucu olmalıdır. İyi bir okuyucu olmanın, iyi bir eğitimci olma anlamına gelmeyeceği bilinen bir husustur. Bu nedenle fem-i muhsin,⁴³ öğretim metodunu ve tekniklerini bilen, teknolojik gelişmelerle kendini yenileyebilen⁴⁴ vasıflara sahip olması gerekir. Aynı zamanda muhatabı olan öğrencilerle iyi iletişim kurabilen, onların sorunlarını görerek çözüm üretebilen ve bunları yaparken Kur'ân'a hizmet etme amacıyla

⁴¹ DİB Kur'an Kursları Yönetmeliği, md. 12/3.

⁴² Alemdar, "İlahiyat Fakültelerinde Kur'an Dersleri İle İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri", 201; Kara, *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur'an Öğretimiyle İlgili Görüşleri*, 37-38.

⁴³ Hâmid b. Abdülfettâh Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân* (İstanbul: Âsîtâne Yayınları, ts), 21; Sarı, *Kur'ân-ı Kerim'i Güzel Okuma Tekniği ve Kuralları*, 33.

⁴⁴ Kur'ân öğretiminde kullanılabilecek teknolojik imkânlar için bk. Süleyman Kablan, "Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Teknolojik İmkânlar ve Kullanımı", *İlahiyat Akademi Dergisi* 10 (2019), 74-80.

fedakârca çalışabilen vasıflara sahip olması beklenir.⁴⁵ Bu vasıfları taşıyan Kur'ân öğreticisinin talebeleri de aldıkları okuyuş, tavır vb. özellikleri yetiştirecekleri öğrencilere intikal ettireceklerdir.

1.4.1. Öğrenciyi Tanıma ve Öğrencinin Seviyesini Tespit

Fakülteye gelen öğrencilerin eğitim seviyesi, anlama kapasitesi, kişiliği ve karakteri farklı olmaktadır. Bu nedenle Kur'ân-ı Kerîm Okuma ve Kıraat İlmi Anabilim Dalı öğretim elemanının öğrencilerini iyi tanınması gerekir. Bu amaçla öğretim elemanının öğrencilerdeki motivasyon eksikliği sebeplerini belirlemesinin yanı sıra ders işleme tekniği, ölçme değerlendirme kriterleri gibi hususlarda da mahir olması beklenir.

1.4.2. Motivasyon

Kur'ân-ı Kerîm, öğrencilerin birçoğunun ortaokul ve lisede çok rahat geçtikleri bir ders olmasına rağmen üniversitede ise bu dersten zorlanmaları durumu eğitim elemanlarını sıkıntıya sevk etmektedir. Çünkü öğrenci başarısızlığının asıl nedenini kendi altyapı eksikliğinde görmekten ziyade daha önceki dönemlerde bu derslerden rahat bir şekilde geçebildiğini düşünmekte ve böylece fakülteadaki başarısızlık nedeninin öğretim elemanından kaynaklı olduğu vehmine kapılmaktadır. Bu durum onların motivasyonunu olumsuz yönde etkilemektedir. Motivasyon eksikliklerinin bir diğer sebebi de lisede öğrenmiş olduklarını zannettikleri Kur'ân'ı Kerîm okuma melekesinin fakülteye geldiklerinde yetersizliğini fark etmeleridir. Bu eksiklikleri, onları bir taraftan umutsuzluğa diğer taraftan motivasyon eksikliğine itmektir.⁴⁶

1.4.3. Ders İşleme Yöntemi

Öğretim elemanı ders işlerken yüzüne, ezber ve tecvid derslerinde takip edeceği yöntemleri iyi bilmeli ve bunları en iyi şekilde uygulayabilmelidir. Bu uygulamalarda, öğrenmede öğrencinin bireysel farklılık ve yetenekleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca öğrencilerin bireysel özelliklerini dikkate alarak onların derse katılımını sağlayacak atmosferi oluşturmak da nitelikli öğreticinin özellikleri arasında yer almaktadır.⁴⁷

Öğretim elemanı münferit ve toplu okuma uygulamalarını özellikle öğrenci sayısının fazla olduğu sınıflarda icra etmede sıkıntı yaşamamalıdır.

⁴⁵ Mustafa Atilla Akdemir, "Kur'ân Eğitim ve Öğretiminde Temel Sorunlar", *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu 1* (Ankara: DİB Yayınları, 2012), 114.

⁴⁶ Ayhan Bekiroğlu, *İlahiyat Fakültesindeki Öğrencilerin Kur'ân'ı Kerîm Okuma ve Tecvid Derslerine Yönelik Duyuşsal Hazır Bulmuşlukları (Kastamonu Örneği)* (Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 72-73.

⁴⁷ Şuayip Özdemir - Tuncay Karateke, "İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kur'an-ı Kerîm Derslerinde Öğrencilerin Derse Katılımını Sağlama Yolları", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/11 (Şubat 2019), 899.

Ders esnasında liste sırası takip edilmeyerek her bir öğrencinin kendisine beklenmedik bir anda sıra gelebileceği karışık şekilde okutulmalıdır. Ancak her bir öğrenciye derste okuma imkânı verilmeli, bir önceki hafta ile okuyuş mukayesesi çerçevesinde hataları kendilerine bildirilmelidir. Bu konuların uygulamalarına, üniversitelerde nitelikli Kur’ân eğitim-öğretimi ile ilgili başlık altında detaylı bir şekilde yer verilecektir.

1.4.4. Ölçme Değerlendirme Kriterleri

Araştırmamızın konusu olan fakültelerde en önemli problemlerden bir tanesi de adalet ölçüsü içerisinde objektif kriterle ölçme değerlendirmelerden öğrencilerin yakınmasıdır.⁴⁸ Bu sorunun çözümü, dönem başından itibaren öğretim elemanlarınca belirlenen kriterler çerçevesinde yüzüne, ezber ve tecvid konularının not ortalamasındaki oranın öğrencilere bildirilmesidir.⁴⁹ Diğer yandan öğretim elemanları da bu kriterlere bağlı kalmalı ve ölçme değerlendirme yaparken aralarında uygulamada birlik bulunmalıdır.⁵⁰ Uygulama birliği sağlanamaması, ölçme değerlendirme hususunda problemleri de beraberinde getirmektedir. Belirli kriterlere göre yapılmayan Kur’ân Okuma ve Tecvid dersleri sözlü sınavları, aynı seviyedeki öğrencilerin farklı öğretim elemanlarından alacakları puanlar arasında azımsanamayacak derecede farklılığa yol açabilecektir. Bu tür uygulamalar aynı zamanda öğrencilerde adalet duygusunun zedelenmesine de sebebiyet verecektir.

2. Üniversitelerde Nitelikli Kur’ân Eğitim-Öğretimi İçin Teklifler

Kur’ân eğitim-öğretimine başlarken bunun bir ders olmaktan ziyade Allah kelâmı olması yönüyle yapılan işin bir ibadet olduğu vurgulanmalıdır. Kur’ân okumanın fazileti âyet ve hadisler ışığında öğrencilere anlatılmalıdır. Dönem içerisinde de öğrencilere Kur’ân tilâvetinin ehemmiyeti hatırlatılarak motivasyonlarını artırıcı telkinlerde bulunulmalıdır. Ancak bu durum ders bağlamından kopup sohbet ortamına dönüşmemelidir.⁵¹ Bu bağlamda Kur’ân Okuma ve Tecvid ilk dersinde İbnü’l-Cezerî’nin

⁴⁸ Kara, *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur’an Öğretimiyle İlgili Görüşleri*, 42-44.

⁴⁹ Geniş bilgi için bk. Murat Akkuş, “Kur’ân Okuma ve Tecvid Dersi Sınavlarının Ölçme ve Değerlendirmelerine Yönelik Bir Teklif: Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği”, *İlahiyat Fakültelerinde Kur’ân Eğitim ve Öğretimi (Sorunlar-Çözümler-Yöntemler)*, ed. Ahmet Gökdemir (İstanbul: Ravza Yayınları, 2019), 88.

⁵⁰ Akkuş, “Kur’ân Okuma ve Tecvid Dersi Sınavlarının Ölçme ve Değerlendirmelerine Yönelik Bir Teklif: Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği”, 90.

⁵¹ Muhammed Esat Altıntaş - Hatice Kübra Kirenci, “İlahiyat Fakültelerinde Kur’an Öğretimi ile İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri (Nitel Bir Araştırma)”, *Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (Akademik ve Sosyal Yönleriyle)*, ed. Fikret Karaman (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2019), 101-102; Gökdemir, “İlahiyat Fakültelerindeki Kur’an Okuma ve Tecvid Dersleri İçin Bazı Teklifler”, 14.

(ö. 833/429) *Tayyibetü'n-neşr* adlı eserinin “Mukaddime” kısmındaki beyitlerin⁵² açıklamalarıyla öğrencilere gerekli motivasyon verilebilir.

2.1. Müfredat ve Uygulanışı

Mezun olan öğrencilerin DİB ve MEB bünyesinde istihdamı göz önünde bulundurularak Kur'ân-ı Kerîm'i usûlüne göre yüzünden hatasız bir şekilde okuması ve belirli ezber donanımına sahip olması beklenir. Ancak Türkiye'nin farklı bölgelerindeki ilahiyat fakültelerinden mezun/mezun olmak üzere olan 1181 öğrenciyle Kiriş'in yapmış olduğu çalışma bu durumun beklenen düzeyde olmadığını ortaya koymaktadır. Araştırmada Kur'ân sûrelerini ezberleme yeterlik düzeyleri sorusuna öğrencilerin bu konuda kendilerini %42,4 oranında yetersiz ya da kararsız olduklarını belirtmiş olmaları dikkat çekicidir. Aynı şekilde araştırmacı, diğer alanlarla kıyaslandığında öğrencilerin kendilerinin en az yeterli olduklarını düşündükleri alanın Kur'ân sûrelerini ezberleme olduğu değerlendirmesini yapmaktadır.⁵³ Bu durum göz önünde bulundurularak ÇAKÜ İslami İlimler Fakültesinin ders müfredatı, öğrencilerin DİB bünyesinde müezzin, imam-hatip, Kur'ân kursu öğreticisi, vaiz, müftü gibi alanlarda hizmet edecekleri anlayışından hareketle hazırlanmıştır.⁵⁴

ÇAKÜ İslami İlimler Fakültesinde Kur'ân dersleri otuz ile 50 kişilik sınıflarda kız ve erkek öğrenciler için ayrı şubeler oluşturularak işlenmektedir. Şube ayırımına dayalı sınıfların oluşturulmasında diğer derslerle çakışmaması için Kur'ân derslerinin olduğu günlerde mümkün oldukça diğer dersler planlanmamakta veya çakışma olmayacak şekilde planlama yapılmaktadır. Örneğin ikinci sınıfta Kur'ân Okuma ve Tecvid III dersine devam eden kız öğrenci A şubesinde, erkek öğrenciler B şubesinde derse girmektedir. Bu arada başka dersler planlanmamaktadır. Ayrıca öğrencilerin Kur'ân Okuma ve Tecvid derslerine hazırlıklı gelebilmeleri için dört saat olan derslerin iki saati bir güne, diğer iki saati de farklı bir günde planlanmaktadır.

⁵² Beyitler ve açıklamaları için bk. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Yûsuf İbnü'l-Cezerî, *Tayyibetü'n-neşr fi'l-kıraâtî'l-aşr*, thk. Muhammed Temîm ez-Zu'bi (Dimeşk: Dâru'l-Ğavsânî, 2012), 31-32; Ali Osman Yüksel, *İbnü'l-Cezerî ve Tayyibetü'n-Neşr* (İstanbul: İFAV, 2012), 253-256.

⁵³ Hacı Mustafa Kiriş, “Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Yeterlikleri Bağlamında İlahiyat Fakültesi Lisans Programlarının İşlevselliği”, *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 42/2 (2018), 61.

⁵⁴ DİB yeterlik için: “Kur'ân-ı Kerîm'i mahreç ve tecvide riayet ederek okumasını, 30. cüz ile Yasin, Mülk, Hucurât, Fetih, Rahmân sûreleri ile belirli aşırı ezbere bilmesini, ezberlenen âyet ve sûrelerin anlamlarını açıklamasını, tecvid kurallarını örneklerle açıklamasını ilgili personelden istemektedir.” Bk. Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), *Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Yeterlikleri* (Ankara: DİB Yayınları, 2014), 22, 24, 26; Turan, “Türkiye’de İlahiyat Eğitimi: İstihdam Alanı-Program İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, 71.

Müfredat hazırlanırken öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyeleri göz önünde bulundurularak ilk dönemde yüzüne okumada birinci cüz, ezber olarak da namaz duâları, Fâtiha ile Fîl-Nâs arası sûreler ile sınırlı tutulmaktadır. İlk dersten itibaren sınıf ortamında harflerin hareketli, cezimli, şeddeli ve medli talimleri koro hâlinde yapılmakta, ses kaydında da bu harf talimini en az on defa dinleme ve okuma şeklinde yapmaları öğrencilerden istenmektedir. Daha sonra bu ödevler her bir öğrenciden münferit olarak dinlenmekte, hatalı okuyuşlar not edilmekte ve bunları tashih etmeyen öğrenciden bir sonraki ezber ödevi kabul edilmemektedir. Ezberler vize ve finalden bir hafta öncesinde tamamlanmakta, sınav öncesi haftada ise söz konusu ezberlerin tekrarı yapılmaktadır. Vize sınavlarında öğrencilere yüzüne ve ezber müfredatından belirlenen yerler sorulmaktadır. Final sınavlarında ise dönemin tamamından sorumlu tutulmaktadır. Sınavlarda yüzüne okutulacak yerler önceden belirlenmekte, ezberler ise her birinden ayrı ayrı olmak üzere özellikle daha önce çizilip not alınan hatalı yerlerin düzeltilip düzeltilmediğinin kontrolü şeklinde yapılmaktadır. Sınavlarda başarılı olabilmek için yüzüne ve ezber okuyuşların lahn-ı celî olmaması ve Kur'ân'ı takılmadan okuyabilme esas alınmaktadır. Yüzüne okuma bu şekilde olmaması durumunda, ezberler tamamlanmış olsa dahi öğrenci başarısız kabul edilmektedir. Ayrıca öğrenci yüzüne geçebilecek seviyede olması durumunda da ezberlerin tamamını okuyamaması hâlinde başarısız not almaktadır. Bunlarla birlikte öğrencinin derse devamına azami derecede dikkat edilmekte ve devamsızlığı olan öğrenciler sınava alınmamaktadır.

ÇAKÜ İslami İlimler Fakültesinde hazırlık sınıfı bulunmadığı için müfredat dört yıl/sekiz dönemden oluşmaktadır. İlk dört dönem 4'er, son dört dönem ise 2'şer saatten müteşekkil olan fakültenin Kur'ân Okuma ve Tecvid dersleri müfredatına aşağıda yer verilmiştir.

ÇAKÜ İslami İlimler Fakültesi Dönemlere Göre Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersi Müfredatı

Kur'ân Okuma ve Tecvid I		
YÜZÜNE	1. cüz	Vizeye kadar birer sayfa, vizeden sonra ikişer sayfa okunacaktır.
Vize	1-7. sayfalar	
Final	8-20. sayfalar	

EZBER	Fâtiha, Namaz duâları, Fîl-Nâs arası sûreler.	
Vize	Fâtiha, Sübhâneke-Rabbena duâları arası, Fîl-Kâfirûn arası sûreler.	Haftada bir duâ, bir sûre ezber okunacaktır.
Final	Âmentü, Kunut 1 ve 2 duâları, Nasr-Nâs arası sûreler.	
TECVİD	Tecvid İlmî, konusu, gayesi, lüzûmu; harfler ve mahreçler; harflerin harekeli, cezimli, şeddeli ve medli tâlimi; Lahn tanımı, çeşitleri ve hükmü konuları işlenecektir.	İbn Cezerî'nin Mukaddime (Tecvid Bilgisi) beyitleri ezberlenecektir.

Kur'ân Okuma ve Tecvid II		
YÜZÜNE	2, 3, 4. cüzler	Haftada dörder sayfa okunacaktır.
Vize	2. cüz ve 3. cüzün ilk yarısı	
Final	3. cüzün yarısı ve 4. cüz	
EZBER	Duhâ- Hümeze arası sûreler.	
Vize	Duhâ, İnşirah, Tîn, Alak, Kadir sûreleri.	Haftada bir sûre ezber okunacaktır.
Final	Beyyine, Zilzâl, Adiyât, Kâria, Tekâsür, Asr, Hümeze sûreleri.	
TECVİD	Harfler, harekeler ve çeşitleri; harflerin harekeli, cezimli, şeddeli ve medli tâlimi; Med bahsi (Harf-i Med, Sebeb-i Med, Medd-i Tabiî, Medd-i Muttasıl, Medd-i Munfasıl, Medd-i Lâzım, Medd-i Ârız, Medd-i Lîn) konuları işlenecektir.	İbn Cezerî'nin Mukaddime (Harflerin Mahreçleri) beyitleri ezberlenecektir.

Kur'ân Okuma ve Tecvid III		
YÜZÜNE	5, 6, 7, 8, 9, 10. cüzler.	Haftada onar sayfa okunacaktır.
Vize	5, 6, 7. cüzler.	
Final	8, 9, 10. cüzler	
EZBER	Yâsîn Sûresi	Haftada bir sayfa ezber okunacaktır.
Vize	1, 2 ve 3. sayfa	
Final	4, 5 ve 6. Sayfa	
TECVİD	Harflerin sıfatları; harflerin harekeli, cezimli, şeddeli ve medli talimi; tenvin ve sâkin nûn'un halleri (İhfâ, İzhâr, İklâb); Vakf, İbtidâ, Vasl; Sekte; Hâ-i Sekt) konuları işlenecektir.	İbn Cezerî'nin Mukaddime (Harflerin Sıfatları) beyitleri ezberlenecektir.

Kur'ân Okuma ve Tecvid IV		
YÜZÜNE	11, 12, 13, 14, 15, 16. cüzler	Haftada onar sayfa okunacaktır.
Vize	11, 12, 13. cüzler	
Final	14, 15, 16. cüzler	
EZBER	Bakara 1-5, Âyetü'l-kürsî (el-Bakara 2/255), Amenerrasûlü (el-Bakara 2/285-286), Hüvellâhüllezi (el-Haşr 59/22-24), Nebe, Mülk sûreleri.	Haftada bir sayfa ezber okunacaktır.
Vize	Bakara 1-5, Âyetü'l-kürsî (el-Bakara 2/255), Amenerrasûlü (el-Bakara 2/285-286), Nebe sûreleri. Final	
Final	Hüvellâhüllezi (el-Haşr 59/22-24), Mülk Sûresi.	
TECVİD	Râ'nın hükümleri, İdgâm ve çeşitleri (İdgâm-ı Mealğunne, İdgâm-ı Bilâğunne, İdgâm-ı Misleyn ve sakîn mîmin durumları, İdgâm-ı Mütecaniseyn, İdgâm-ı Mütekâribeyn, yapılışları bakımından tam ve ve nâkıs idgâm); Lâm-ı Târif ve İdgâm-ı Şemsiyye ile İzhâr-ı Kameriyye, Lafzatullâh, Kalkale ve Zamirin hükümleri konuları işlenecektir.	

Kur'ân Okuma ve Tecvid V		
YÜZÜNE	17, 18, 19, 20. cüzler	Haftada altışar sayfa okunacaktır.
Vize	17, 18. cüzler	
Final	19, 20. cüzler	
EZBER	Hucurât, Rahmân, Bakara 153-157, Mü'minûn 1-11. âyetler.	Haftada bir sayfa ezber okunacaktır.
Vize	Hucurât, Bakara 153-157. âyetler.	
Final	Rahmân, Mü'minûn 1-11. âyetler.	
TECVİD	İstiâze ve besmele vecihleri, tekbir ve tehlîl konusu, huruf-i mukattaâ, temsîlî okuma ve esasları, dudak talimi, tilâvet secdesi, Âsım kırâatı Hafs rivâyeti konuları işlenecektir.	

Kur'ân Okuma ve Tecvid VI		
YÜZÜNE	21-24. cüzler	Haftada altışar sayfa okunacaktır.
Vize	21-22. cüzler	
Final	23-24. cüzler	
EZBER	Fetih, Fecr, Beled, Şems, Leyl sûreleri	Haftada bir sayfa/sûre ezber okunacaktır.
Vize	Fetih	
Final	Fecr, Beled, Şems, Leyl sûreleri	
TECVİD	Kıraat ilmi (konusu, gayesi hükmü, doğuşu, kaynağı, yayılması, çeşitleri); sahih kırâatin kabul şartları; kırâatlerin mütevatirliği; mahreç ve sıfat çalışması; hadr, tedvîr ve tahkîk usûlü konuları işlenecektir.	

Kur’ân Okuma ve Tecvid VII		
YÜZÜNE	25, 26, 27. cüzler.	Haftada dörder sayfa okunacaktır.
Vize	25, 26. cüzler.	
Final	27. cüz.	
EZBER	Abese, Tekvîr, İnfîtâr, Mutaffîfin, İnşikâk, Burûc, Târik, Â‘lâ, Ğâşiye sûreleri.	Haftada bir ezber okunacaktır.
Vize	Tekvîr, İnfîtâr, Mutaffîfin sûreleri	
Final	İnşikâk, Burûc, Târik, Â‘lâ, Ğâşiye sûreleri.	
TECVİD	Kırâat-ı seb‘a - kırâat-ı aşere imam ve ravîleri ile rumuzları; takrîb kırâati; şazz kırâatler; kırâat terimleri vb. konular ana hatlarıyla işlenecektir.	

Kur’ân Okuma ve Tecvid VIII		
YÜZÜNE	28-30. cüzler	Haftada dörder sayfa okunacaktır.
Vize	28-29. cüzler	
Final	30. cüz	
EZBER	Nâziât, En ‘âm 159-163, Ahzâb 40-48, Fâtır 27-35. âyetler. Yasîn, Mülk, Nebe tekrar. Fatiha ve Duhâ- Nas arası talim.	Haftada bir ezber okunacaktır.
Vize	Nâziât, En ‘âm 159-163, Ahzâb 40-48, Fâtır 27-35. âyetler.	
Final	Yasin, Mülk, Nebe, Fatiha, Duhâ-Nas sûreleri arası.	
TECVİD	Tecvid genel tekrarı ve tahlili ile usûl/fonetik ve ferş-i hurûf yönüyle kıraat farklılıkları konuları ana hatlarıyla işlenecektir.	

2.1.1. Yüzüne Okumaya Yönelik Teklifler

Öğrencilerin Kur’ân-ı Kerîm dersinde harflerin mahreç ve sıfatları ile tecvid kurallarına göre hatasız bir şekilde yüzüne okuma melekesini kazanmış olması gerekir.⁵⁵ Ancak bu melekenin elde edilmesi, öğrencinin kendi kendine yapılabileceği bir şey değildir. Bu nedenle bir hoca eşliğinde derslere muhakkak günlük devam edilmelidir. Bu uygulamayla en az bir yıl

⁵⁵ Koyuncu, “Kur’an Okuma ve Tecvid Dersi Bağlamında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, 125-127.

kadar aralıksız bir şekilde derslere devam etmesi hâlinde öğrenci belirli bir seviyede Kur'ân tilâveti yeterliliği elde edebilecektir. ÇAKÜ İslami İlimler Fakültesinde yüzüne okuma uygulamalarıyla ilgili aşağıdaki hususlara dikkat edilmektedir:

Öğrenci sorumlu olduğu sayfaları, haftanın en az beş günü devam etmek suretiyle kendisine tavsiye edilen hocayı dinleyip tekrarlayarak yüzüne okumalıdır. Fakat tilâvet esnasında harf, mahreç, sıfat, med, tecvid hatası olmaması için bu hususlara azami dikkat göstermelidir. Derslerdeki uygulama, öğrencilere ödev olarak verilen sayfanın her bir âyetini ya da secâvendini fem-i muhsin birinin tilâvetinden bir defa dinlemek, hemen ardından aynı kısmı bir defa da kendisinin okuması şeklinde her âyeti dinleme ve okuma şeklinde en az yirmi defa tekrarlamasıdır. Okuyuşu zayıf öğrencilerden bu tekrarın otuz defa yapması istenmektedir.⁵⁶ Daha sonraki dönemlerde sayfa sayısının artışıyla ters orantılı olarak bu tekrar sayısı azaltılmaktadır. Öğrencilere okuma esnasında acele etmeksizin dönemler için belirlenen hadr, tedvîr ve tahkîk usûllerini dikkate alarak çalışması tavsiye edilmektedir. Sonrasında öğrenciden kendi ses kaydını çekerek fem-i muhsinin okuyuşu ile satır satır karşılaştırması istenmektedir. Hatalı kelimeler olması hâlinde aynı kelimeyi birkaç defa tekrarlaması, söz konusu hatanın düzeltilip düzelmediğinin kontrol edilmesi gerektiği kendilerine tembih edilmektedir.

Kur'ân okumayı bilmeyen ya da okuyuşu çok zayıf olan kız öğrencilerden kız Kur'ân kursuna, erkek öğrencilerden de Kur'ân kursu öğreticisi, imam veya müezzinlerden tashih-i hurûf eğitimi almış hocalardan haftanın beş günü olmak üzere -fakülte'deki derslerle koordineli şekilde- ders almaları talep edilmektedir. Bunun için müftülüklerle irtibata geçilmekte, daha önce tashih-i hurûf eğitimi almış görevlilere bu öğrenciler yönlendirilmektedir. Bu durumda olan öğrenciler ayrıca sınıfta okuyuşu iyi olan öğrencilerle -sınıfta iyi okuyan olmaması hâlinde üst sınıftan belirlenen öğrencilerle- eşleştirilmekte ve aynı çalışmayı onlarla da yürütmeleri istenmektedir.

Öğrencilerin Kur'ân okuma usûllerini uygulamalı öğrenmeleri amacıyla yüzüne okumalar; birinci sınıfta tahkîk, ikinci sınıfta tedvîr, üçüncü sınıfta hadr, dördüncü sınıfta ise bunların tamamını bir anda icra edebilmeleri için karma yöntemle işlenmektedir. Her dersin başında ders hocası ilk sayfayı kendisi okumak ve öğrencilerin de aynı secâvendi kendisinin okuduğu yere kadar tekrar etmesi olan edâ yöntemiyle okuması şeklinde icra edilmektedir. Okuyuş esnasında telaffuzu zor olan, hata yapılan kelimeler tekrar edilmektedir. Eğer harf telaffuzunda hata söz konusu ise ilgili harfin

⁵⁶ Osman Egin, "Kur'ân Öğretiminde Problemler ve Çözüm Önerileri", *Etkili Din Öğretimi* (İstanbul: Tedef, 2010), 602; Ata, "Kur'ân Öğretim Yöntem ve Teknikleri Problem ve Çözüm Yolları", 174-175.

talimi yaptırılarak aynı hatanın tekrar olmaması için çaba sarf edilmektedir. Eğitim-öğretim sürecinin ilerlemesiyle birlikte bu hatalar öğrencilere buldurulmaktadır.

Öğrencilerin tamamına her hafta yüzüne okuma dersinde okuma yaptırılmakta ve bunlar deftere/çizelgeye not olarak işlenmektedir. Tamnakıs idğâm, işmâm, ravm, imâle, teshîl gibi hususların uygulaması her bir öğrenciye ayrı ayrı yaptırılmaktadır. Ayrıca ikinci sınıftan itibaren öğrencilerde kulak aşinalığı olması için bu okumalar ana makamlar eşliğinde icra edilmektedir.

Yüzüne okuma derslerinde önemli konularla ilgili âyetlerin anlamlarına dikkat çekilmektedir. Ancak bu uygulama ders bağlamından çıkıp diğer derslerin alanına girmeyecek şekilde ilgili âyetlerle ilgi eserlere yönlendirme şeklinde olmaktadır. Yine ilk dersten itibaren yüzüne okunan yerlerin meâli, fırsat buldukça da tefsirlerinin okunması öğrencilere tavsiye edilmektedir. Ayrıca anlamaya yönelik çalışmalar bağlamında fakültedeki tefsir derslerindeki konular, dönemlere göre belirlenen Kur'ân ezber müfredatıyla koordineli bir şekilde işlenmektedir.

2.1.2. Ezber Dinlemeye Yönelik Teklifler

Kur'ân-ı Kerîm dersinde sağlam ve hatasız ezber yapabilmeyen en önemli şartı, harflerin mahreç ve sıfatları ile tecvid kurallarına riayet ederek sahil bir yüzüne okuma melekesinin kazanılmış olmasıdır. Aksi hâlde hatalı ezberlenecek bir yerin ileride düzeltilmesinin de çok zor olabileceği⁵⁷ hatta ömür boyu aynı hataların sürekli tekrarlanabileceği ve ibadetlerin de bu şekilde yapılabileceği, bu sorumluluğun okuyanla birlikte öğretici ile paylaşılacağı göz ardı edilmemelidir. Ezber dersleriyle ilgili ÇAKÜ İslami İlimler Fakültesindeki uygulama şöyledir.

Ezberlenecek yerler sınıf ortamında ilk önce ders hocası tarafından tahkîk ya da tedvîr usûlüne göre okunmaktadır. Daha sonra hocanın okuduğu her bir âyet söz konusu usûlle öğrenciler tarafından koro hâlinde tekrar edilmektedir.⁵⁸ Gruplar hâlindeki edâ yöntemi esnasında hatalı okuyuşlar olması hâlinde, bunlara dikkat çekilmekte ve tashihi yapılmaktadır. Sonra söz konusu ezber, internet ortamında sunulan fem-i muhsin birinin okuyuşundan her bir âyet bir dinle bir oku şeklinde çalışılarak ezberlenmektedir. Öğrencilere bir günde sadece bir sûreye çalışılması tavsiye edilmekte ve ezber yapmadan önce kendilerinin

⁵⁷ Ata, "Kur'an Öğretim Yöntem ve Teknikleri Problem ve Çözüm Yolları", 172; Halil İbrahim Önder, "Kur'an-ı Kerîm Dersi Öğrenme Alanları (Örgün Öğretim Bağlamında)", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 21/2 (2021), 1220.

⁵⁸ Koro halinde tekrar avantajları için bk. Osman Bayraktutan, "Kur'an-ı Kerîm Derslerinin Toplu/Koro Halinde Okutulmasının Avantajları ve Dezavantajları", *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (01 Mayıs 2017), 159-166.

yönlendirilerek ders aldıkları hocaya söz konusu ezberlenecek yerin bir defa yüzüne okumaları istenmektedir. Bu okuyuş esnasında hatalarını siyah kurşunkalemle çizerek not almaları tembih edilmektedir. Daha sonra ezberlenecek yer, yukarıda yüzüne okumada belirttiğimiz şekilde fem-i muhsin birinden her âyeti ezberleyinceye kadar tekrar edilmesi ve bu ezberin ses kaydı alınarak karşılaştırılması istenmektedir. Ertesi gün beraber çalıştığı hocaya bu sûreyi ezbere okumasını, varsa hatalı okuduğu yerdeki harf, kelime vb. şeyleri kurşun kalemle çizmesi gerektiği hatırlatılmaktadır. Bu ezberler daha sonra da sınıfta önceden belirlenmiş okuyuşu iyi olan beş kişiye dinlettirildikten sonra sınıf ortamında öğretim elemanına okunmaktadır. Öğretim elemanınca lahn-ı celî olmayan hatalar çizilmek ve not alınmak suretiyle ilgili ezber kabul edilmektedir. Açık hata veya çokça takılma olması hâlinde bu ezber kabul edilmemektedir. Ezberlerde; duâlar ile Duhâ-Nâs arası sûreler tahkîk usûlü talimle, aşırılar aynı şekilde ve aşır formatında, diğer ezberlerin tamamı ise tedvîr usûlü okunmakta ve dinlenilmektedir. Hadr usûlü ile okunan ezberler kabul edilmemektedir.

Öğrencilerin toplum önünde rahat bir şekilde okuyabilmeleri ve heyecanlarını giderebilmeleri amacıyla ezberlerin ikinci sınıftan itibaren sınıf kürsüsünden okumaları kendilerinden istenmektedir. Birinci sınıftaki öğrencilere, ortama alışma sürecinin oluşması ve ezberlerini rahatça okuyabilmeleri için bu uygulama yapılmamaktadır. Kız ve erkek şubelerinin Kur'ân Okuma ve Tecvid derslerinde ayrı olmasının, bu uygulamayı rahat bir şekilde yapılmasında önemli katkısının olduğunu da belirtmemiz gerekir.

2.1.3. Tecvid Öğretimine Yönelik Teklifler

Tecvidin Kur'ân eğitim-öğretimindeki yerini İbn Cezerî'nin "Mukaddime" beyitlerinden anlamlarıyla birlikte okunması, şerhlerinin yapılması öğrencilerin bu dersin önemiyetini kavraması açısından önemlidir. Ardından dönemler itibariyle tecvid ve kırâat konuları sınıf ortamında slayt veya tahtada anlatılmalıdır. Zira bu öğrencilerin mezun olduktan sonra bu alanda ders verecekleri gerçeğinden hareketle ilk önce teori kısmı anlatılmalı, sonrasında da pratiği yapılmalıdır. Tecvid tanımlarının Arapça ve Türkçesi anlatılarak ve kavratılarak ezberletilmelidir. Ayrıca daha önce de ifade ettiğimiz gibi tecvid, mahreç ve sıfatlarla ilgili beyitler dönemler itibariyle ezberletilerek defter, kitaba bağlı kalmaksızın bu bilgiler her ortamda öğrencilerce kullanılabilir. Bu amaçla İslâm ülkelerinin birçoğunda tecvidle ilgili yaklaşık yüz beyitin daha ilkökul döneminde ezberletildiği müşahede edilmektedir. Aynı doğrultuda ÇAKÜ İslami İlimler Fakültesinde de tecvid tanımları ve ilgili

üç bölümdeki beyitleri, her hafta ezber okuyacak öğrenciden duâ, âyet, sûre ezberini okumaya başlamadan önce bir veya iki beyit ezber okuduktan sonra dinlenilmek suretiyle teori ve pratiğiyle bu ders işlenmektedir. Ayrıca derslerde harf, mahreç ve tecvid hatası yapılması hâlinde hatalı okuyuşla ilgili tanım sorulmakta, cevap alınamaması hâlinde aynı soru sınıfa yöneltilmektedir. Sonrasında konuyla ilgili eksik olan teori bilgileri tahtaya yazarak anlatılmakta ve ardından pratiği yaptırılmaktadır. Zaman zaman sınıfta ve sınavlarda kelime tahlili şeklinde tecvid bulma ile tariflerinin yapılması, uygulamalar arasında yer almaktadır.

SONUÇ

Kur'ân-ı Kerîm'in mahreç ve sıfatlarına uygun bir şekilde öğrenilmesi ve öğretilmesi önem arz etmektedir. Türkiye'de bu eğitim; camiler, Kur'ân kursları, imam hatip ortaokulu/liseleri ile İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinde verilmektedir. Bu kurumlarda verilen Kur'ân öğretiminin istenilen nitelikte olduğunu söylemenin gerçekçi bir yaklaşım olmayacağı da aşikârdır. Dinî öğretiminin en üst seviyede verildiği fakültelerde de Kur'ân Okuma ve Tecvid derslerinde arzu edilen nitelikte bir eğitimden bahsetmek pek mümkün değildir. Bu amaçla birbiriyle bağlantılı olan kurumlardaki Kur'ân öğretim sorunları tespit edilmeli ve bunların çözümü için gereken adımlar atılmalıdır. Bu minvalde üniversitelerde ilgili dersin eğitim-öğretiminde karşılaşılan sorunlar ile bunlara çözüm önerileri için yapmış olduğumuz çalışmamızda bazı bulgulara ulaşılmış ve bunlarla ilgili teklifte bulunulmuştur.

Araştırmamızda Kur'ân Okuma ve Tecvid dersleri ile ilgili müfredat, ders mekânı, öğrenci ve öğretim elemanlarından kaynaklı problemler tespit edilmiştir. Fakülteye gelen öğrenci profilinin çoğunluğu; Kur'ân okumayı hiç bilmeyen, hatalı bir öğrenme gerçekleştirmiş öğrencilerden oluştuğu gözlemlenmektedir. Bu seviyede hazırbulunuşluğu olan öğrencilere doğru ve sahih bir kırâat temeli verilebilmesi için her şeyden önce müfredat programının buna göre düzenlenmesi gerekir. Öğrencilere mahreç ve sıfatların eğitiminden başlamak suretiyle iyi bir talim verilmesi hâlinde bir taraftan hiç bilmeyenlerin eğitimi gerçekleştirilmiş, diğer taraftan hatalı okuyuşlar tashih edilmiş olacaktır.

Kur'ân Okuma ve Tecvid dersinin müfredat içeriği, mezun olan öğrencilerin MEB ve DİB bünyesinde istihdamı söz konusu olacağı için sahih bir kırâat, ezber ve tecvid bilgisi donanımını beraberinde getirmektedir. Bu durum göz önünde bulundurularak müfredatta ve uygulamada birlik sağlanmalıdır. Böylece farklı bir üniversitede eğitim-öğretime devam eden bir öğrenci yatay ya da dikey geçiş imkânıyla gittiği bölümde kaldığı yerden devam etme imkânına sahip olabilmelidir.

Müfredat programının en iyi şekilde uygulanabilmesi, öğretim elemanları ve öğrencilerin özverili, istekli olarak görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleriyle mümkün olacaktır. Kur'ân Okuma ve Tecvid derslerinde öğretim elemanı alanında donanımlı, tecrübeli, öğrencilerin psikolojisini bilen vasıflara sahip olmalıdır. Kur'ân dersine öğrencilerin eksik veya hatalı okuyuşlarla gelebileceği unutulmamalıdır. Kur'ân-ı Kerîm alt yapısının eksiksiz bir şekilde oluşabilmesi için dersler, hocanın denetiminde yüz yüze yapılmalı ve aynı sistemle ezberler de dinlenilmelidir. Derse giren hocanın sadece öğrencileri dinlemesi değil aynı zamanda öğrenciye örnek okuyuş sunması da gerekmektedir. Yüzüne okuma, ezberlenen duâ, âyet ve sûreler mahreç ve sıfatlara riayet edilerek okunmalı ve okutulmalıdır. Ders hocası öğrencilere Kur'ân'ı Kerîm'i okuyup onları da teker teker dinlemeli, bununla birlikte tecvid konularının teorik kısmını da detaylı bir şekilde anlatıp öğretmelidir.

Kur'ân-ı Kerîm dersi veren öğretim elemanı, işini sevmeli ve öğrenciye dersi verirken ona Kur'ân-ı Kerîm okuma sevgisini ve heyecanını kazandırmalıdır. Derse giren hoca sadece talim eğitimi değil, talim eğitimi ile birlikte Kur'ân'ın mesajına da vurgu yapmalıdır. Bu mesajların etkili olabilmesi için kendisi de her ortamda öğrenciye rol model olma bilinciyle hareket etmelidir. Öğrencilerin en çok önem verdiği konuların başında gelen not değerlendirmesinde hiçbir öğrenciyi diğerinden ayırmadan adaletli şekilde bu işi gerçekleştirmelidir. Bu açıdan öğrencilerin öğrendikleri bilgilerin kalıcı olması için yapılan sınavlarda ölçme ve değerlendirme kriterleri önceden belirlenerek öğrencilere bildirilmelidir. Ayrıca aynı fakülte'deki öğretim elemanları arasında da olsa söz konusu değerlendirmede uyum sağlanmalıdır.

Diğer taraftan bu bölümü seçen öğrenciler, işin ciddiyetini iyi kavramalı ve ona göre hareket etmelidir. Öğrenciler derste verileni yapmalı, aynı zamanda da üniversitede aldığı eğitim ile yetinmeyip eğitim-öğretim dönemi dışında da kendini geliştirmek için Kur'ân kurslarına gitmelidir. Öğrenci, ders katılımına özen göstermesi hâlinde donanımlı bir şekilde üniversiteden mezun olabileceği bilinciyle hareket etmelidir. Bunun için kendi sorumluluğunu bilmeli, ezberlerini ve yüzüne okuyuşunu zamanında yapmalıdır. Öğrenci ezberlenecek ve yüzüne okunacak yeri düzgün bir şekilde dinlemeli, ezberini sağlam ve okuyuşunu en az hata ile yapabilmelidir. Bu amaçla fem-i muhsin birinden yüzüne okunacak ve ezberlenecek yerleri dinleyerek çalışmalar yapılmalıdır. Ezberlenen duâ, âyet ve sûreler, okuyuşu sağlam en az beş kişiye mahreç ve sıfatlara riayet edilerek dinletildikten sonra hocaya sunulmalıdır. Her şeyden önce tilâvetiyle ibadet olunan Kur'ân-ı Kerîm'i, namazı sahih kılacak düzeyde okuyuş bilincine her Müslüman sahip olmalıdır.

KAYNAKÇA

Ağırbaş, Abdulhekim. *Kırâat Eğitimi-Öğretim Geleneği ve Günümüzdeki Uygulamalar (Türkiye-Suudi Arabistan-Mısır Örneği)*. Ankara: TDV Yayın Matbaacılık, 2022.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. thk. Şuayb el-Arnaûd - Adil Mürşid. 11 Cilt. Beyrt: Müessesetü'r-Risâle, 2000.

Akaslan, Yaşar. “İlahiyat Lisans Tamamlama (İlitam) Programlarında Kur’ân-ı Kerim Dersleri (Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)”. *İlahiyat Fakültelerinde Kur’ân Eğitimi ve Öğretimi (Sorunlar-Çözümler-Yöntemler)*. ed. Ahmet Gökdemir. 43-68. İstanbul: Ravza Yayınları, 2019.

Akaslan, Yaşar. “Kur’ân’ın Cem‘i Meselesine Süyûfî Vechesinden Bir Bakış”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48 (Haziran 2020), 139-168.

Akdemir, Mustafa Atilla. “Kur’ân Eğitimi ve Öğretiminde Temel Sorunlar”. *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu 1*. Ankara: DİB Yayınları, 2012.

Akkuş, Murat. “Kur’ân Okuma ve Tecvid Dersi Sınavlarının Ölçme ve Değerlendirmelerine Yönelik Bir Teklif: Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği”. *İlahiyat Fakültelerinde Kur’ân Eğitimi ve Öğretimi (Sorunlar-Çözümler-Yöntemler)*. ed. Ahmet Gökdemir. İstanbul: Ravza Yayınları, 2019.

Alemdar, Yusuf. “İlahiyat Fakültelerinde Kur’ân Dersleri İle- İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri”. *Cumhuriyet İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (2008), 177-212.

Altıntaş, Muhammed Esat - Kirenci, Hatice Kübra. “İlahiyat Fakültelerinde Kur’ân Öğretimi ile İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri (Nitel Bir Araştırma)”. *Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (Akademik ve Sosyal Yönleriyle)*. ed. Fikret Karaman. 97-127. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2019.

Ata, Mehmet Mahfuz. “Kur’ân Öğretim Yöntem ve Teknikleri Problem ve Çözüm Yolları”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2013), 167-189.

Baltacı, Cahit. *Türk Eğitim Sisteminde Kur’ân Kurslarının Yeri, Kur’ân Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000.

Bayraktutan, Osman. “Kur’ân-ı Kerim Derslerinin Toplu/Koro Halinde Okutulmasının Avantajları ve Dezavantajları”. *İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (01 Mayıs 2017), 145-171.

Bekiroğlu, Ayhan. *İlahiyat Fakültesindeki Öğrencilerin Kur’ân’ı Kerim Okuma ve Tecvid Derslerine Yönelik Duyuşsal Hazır Bulunuşlukları (Kastamonu Örneği)*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Benli, Abdullah. “İlahiyat Fakültelerinde Yürütülen Kur’ân Okuma ve Tecvid Dersleri İçin Bir Program Önerisi”. *Bilimnâme* 28 (2015), 125-165.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi 'u's-sahîh*. thk. Muhammed b. Züheyr Nâsır. Beyrût: Dâru Tavki'n-Necât, 2001.

Çağrıncı, Mustafa. “Kur'ân Kursu”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/243. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Çetin, Abdurrahman. *Kur'an Okuma Esasları*. Bursa: Emin Yayınları, 16. Baskı, 2013.

DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü. *Yaz Kur'ân Kursları Öğretim Programı*. Ankara: DİB Yayınları, 2018.

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB). *Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Yeterlikleri*. Ankara: DİB Yayınları, 2014.

Ebû Şâme el-Makdisî, Abdurrahman b. İsmâil b. İbrâhîm. *el-Mürşidü'l-vecîz*. thk. Tayyar Altıkulaç. Beyrût: Dâru Sader, 1975.

Egin, Osman. “Kur'an Öğretiminde Problemler ve Çözüm Önerileri”. *Etkili Din Öğretimi*. İstanbul: Tedef, 2010.

Erul, Bünyamin. “Übey b. Kâ'b”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/272-274. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Gökdemir, Ahmet. “İlahiyat Fakültelerindeki Kur'an Okuma ve Tecvid Dersleri İçin Bazı Teklifler”. *Türkiye'de Kur'an ve Kıraat Eğitimi*. ed. Ahmet Gökdemir. 9-24. Ankara: İlahiyât Yayınları, 2021.

Gökdemir, Ahmet. “Kur'ân Okuma ve Tecvid Derslerinde Karşılaşılan Problemler (Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)”. *İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Eğitim Ve Öğretimi (Sorunlar-Çözümler-Yöntemler)*. ed. Ahmet Gökdemir. 17-41. İstanbul: Ravza Yayınları, 2019.

Güneş, Adem. “Türkiye'de İlahiyat Fakülteleri Tarafından Yayınlanan Dergilerde Yer Alan Din Eğitimi Konulu Makaleler Üzerine Bir Analiz”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/3 (15 Aralık 2018), 1537-1561.

Heysemî, Nureddîn Ali b. Bekr. *Mecmaü'z-zevâid ve menbâü'l-fevâid*. Beyrût: Dâru'l-Kitâbü'l-Arabî, ts.

İbn Ebî Davûd es-Sicistânî, Ebî Bekr Abdillâh b. Süleyman b. el-Eşâ's. *Kitâbü'l-Mesâhif*. thk. Muhibbiddin Abdissebhân Vâiz. Beyrût: Dâru'l-Beşâri'l-İslamiyye, 1995.

İbn Mâce, Ebû Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni. *es-Sünen*. thk. Şuayb el-Arnaûd. Beyrût: Daru'l-Risâleti'l-Âlemiyye, 2008.

İbn Mücâhid et-Temîmî, Ebû Bekr Ahmed b. Mûsâ b. el-Abbâs. *Kitâbü's-seb'a fi'l-kurâat*. thk. Şevki Dayf. Kahire: Dâru'l-Meârif, 1980.

İbnü'l-Cezerî, Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Yûsuf. *Tayyibetü'n-neşr fi'l-kurâati'l-aşr*. thk. Muhammed Temîm ez-Zu'bü. Dımeşk: Dâru'l-Ğavsânî, 2012

İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *Kitâbü Tabakâti'l-Kebîr*. thk. Ali Muhammed Ömer. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2001.

İzmirli, İsmail Hakkı. *Tarih-i Kur'an*. İstanbul: Böre Yayınevi, 1956.

Kablan, Süleyman. “Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Teknolojik İmkanlar ve Kullanımı”. *İlahiyat Akademi Dergisi* 10 (2019), 65-86.

Kara, Zeliha. *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur'an Öğretimiyle İlgili Görüşleri*. Tokat: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Karaçam, İsmail. *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*. İstanbul: İFAV Yayınları, 12. Baskı, 2007.

Karataş, Şuayip. “Kur'an Dersinin Temel Problemleri Ve Çözüm Önerileri: Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği”. *Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (Akademik ve Sosyal Yönleriyle)*. ed. Fikret Karaman. 1/129-147. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2019.

Kılıç, Mustafa. “İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur'an Eğitimi Üzerine Bir Araştırma”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (Aralık 2014), 69-106.

Kiriş, Hacı Mustafa. “Diyaret İşleri Başkanlığı Personel Yeterlikleri Bağlamında İlahiyat Fakültesi Lisans Programlarının İşlevselliği”. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 42/2 (2018), 47-76.

Koyuncu, Recep. “İdeal Kur'an Öğretimi: Sorunlar ve Çözüm Önerilerine İlişkin Bir İnceleme”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49 (2020), 291-324.

Koyuncu, Recep. “Kur'an Okuma ve Tecvid Dersi Bağlamında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. *İlahiyat Fakültelerinde Kur'an Eğitim ve Öğretimi (Sorunlar-Çözümler-Yöntemler)*. İstanbul: Ravza Yayınları, 2019.

Müzeeyinî, Abdulaziz b. Süleymân İbrâhîm. *Mebâhis fi ilmi'l-kirâat*. Riyad: Dâru Kunûz İşbilyâ, 2009.

Önder, Halil İbrahim. “Kur'an-ı Kerim Dersi Öğrenme Alanları (Örgün Öğretim Bağlamında)”. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 21/2 (2021), 1197-1225.

Öz, Ayhan. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kurumsal Aidiyet Düzeyi (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Örneği)”. *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (Güz 2014), 54-64.

Özdemir, Şuayip - Karateke, Tuncay. “İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kur'an-ı Kerim Derslerinde Öğrencilerin Derse Katılımını Sağlama Yolları”. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/11 (Şubat 2019), 891-925.

Pâluvî, Hâmid b. Abdulfettâh. *Zübdetü'l-irfân*. İstanbul: Âsîtâne Yayınları, ts.

Sarı, Mehmet Ali. *Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma Tekniği ve Kuralları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 3. Baskı, 2011.

Süyûfî, Ebu'l-Fazl Celaeddin Abdurrahman b. Ebî Bekr. *el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'an*. thk. Şuayb el-Arnaud. Dımeşk: Müessesetü'r-Risâle Naşîrûn, 2008.

Süngü, Arife Ünal. “Öğrencilerin İlahiyat Fakültesini Tercih Nedenleri (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)”. *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1 (2022), 37-55.

Şenat, Fatma Asiye. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur’ân Okuma ve Tecvid Derslerinin İşlenişine İlgili Kanaatleri Üzerine Bir Araştırma”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (31 Aralık 2016), 215-238.

Şeriye ve Evkaf ve Erkâmı Harbiyei Umumiye Vekâletlerinin İlğasına Dair Kanun. TBMM Kanunlar. 429 (03 Mart 1340).

Taşpınar, Kadir. “Kur’ân-ı Kerîm Okuma ve Tecvid Dersi Müfredatının Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisine Dair Bir Değerlendirme (RTEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği)”. *İlahiyat Fakültelerinde Kur’ân Eğitim ve Öğretimi (Sorunlar-Çözümler-Yöntemler)*. ed. Ahmet Gökdemir. İstanbul: Ravza Yayınları, 2019.

Tevhidi Tedrisat Kanunu. Resmi Gazete 63, 430 (06 Mart 1340).

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. *el-Câmiu’s-sahih/es-Sünen*. thk. Beşşâr Avvâd Ma’rûf. Beyrût: Daru’l-Ğarbi’l-İslâmî, 1998.

Turan, İbrahim. “Türkiye’de İlahiyat Eğitimi: İstihdam Alanı-Program İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2017), 59-77.

Yüksel, Ali Osman. *İbnü’l-Cezerî ve Tayyibetü’n-Neşr*. İstanbul: İFAV, 2. Basım, 2012.

Zengin, Zeki Salih. “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Kur’ân Kurslarının Kurulması ve Gelişimi”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2011).

Zengin, Zeki Salih. “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Gelişimi”. *Din Hizmetleri ve Din Eğitiminde Türkiye Tecrübesi*. İzmir: DİB Yayınları, 2. Basım, 2020.

Zerkânî, Muhammed Abdulazîm. *Menâhilü’l-irfân fi ulûmi’l-Kur’ân*. thk. Fevzâ Ahmed Zemereli. Beyrût: Dâru’l- Kitabi’l-Arabî, 1995.

Zerkeşî, Bedreddin Muhammed b. Abdullah. *el-Burhân fi ulûmi’l-Kur’ân*. thk. Ebu’l-Fazl ed-Dimyâtî. Kahire: Dâru’l-Hadîs, 2006.

DİB Kur’an Kursları Yönetmeliği, Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği. *Resmî Gazete* 28257 (07 Nisan 2012).

